

Fra Narjordet til Averøya

Av Asbjørn Ryen

I 1810 flyttet ei familie fra Narjordet i Os til Averøya nord for Molde. Det er vanskelig å si hva som var drivkrafta bak alt arbeidet med å bryte opp fra en etablert heim, og flytte så langt med mange av sine eidelere. Familien kjente andre som hadde etablert seg i området før, og kunne derfor dra nytte av deres velvilje og hjelp. Dessuten var nok ønsket om å flytte til et mildere klima, og noe større forhold merkbart.

Kort oversikt over personene som er omtalt i artikkelen:

PEDER JOHNSEN RYEN f. 1757 d. 1802 g.m.
KIRSTEN ESTENSDATTER OS f. 1766 d. 1851

Barn og barnebarn:

- A. ANNE RYEN f. 1785 d. 1785, døpt i Jopålsagarden av Peder Johnsen Ryen
- B. ANNE RYEN f. 1787 d. 1808, 20 år gammel
- C. JOHN RYEN f. 1791 d. 1795, 3 år gammel.

D. BRYNHILD RYEN f. 1793 d. 1876 g.m. Morten Sylte f. 1780 d. 1860

- 1. Ole Martin Sylte f. 1822
- 2. Petrine Kristine Sylte f. 1824 d. 1847

E. JOHANNA RYEN f. 1797 d. 1850 g.m. Ole Larsen Qvam f. 1782 d. 1844

- 1. Lars Qvam f. 1821 d. 1847, 25 år gammel
- 2. Peter Qvam f. 1822 d. 1907
- 3. Peder Olaus Qvam f. 1824 d. 1845, nesten 21 år gammel
- 4. Mathias Qvam f. 1827 d. 1832, 4 år gammel
- 5. Magdalene Kristine Qvam f. 1829 d. 1904
- 6. Anna Johanna Qvam f. 1830 d. 1924
- 7. Ole Anton Qvam f. 1834 d. 1904
- 8. Peter Vogelius Deinboll Qvam f. 1837 d. 1874

F. JOHN RYEN f. 1799 død på Utheim 1858 gift 2.gang med Kari Hokstad f. 1809 d. 1881

- 1. Ingeborg Utheim f. 1837 g. Johnsen d. 1874

2. Peder Utheim f. 1839 d. 1840, 9 mnd. gammel
 3. Peder Utheim f. 1841
 4. Bergsvein Utheim f. 1844
 5. John Utheim f. 1847 d. 1918
 6. Martinus Utheim f. 1851
- G. ESTEN RYEN f. 1801 d. 1883 g.m. Beret Malene Ytre Stenløs f. 1807 d. 1886
1. Ingeborg Strøm f. 1833 g. Bae
 2. Peder Strøm f. 1835 d. 1845 10 år, 10 år gml.
 3. Kirstine Strøm f. 1837 d. Lie 1884
 4. Ole Strøm f. 1840 d. 1866
 5. John Martinus Strøm f. 1843 d. 1880
 6. Mali Petrine Strøm f. 1846 d. Hoset 1881
 7. Bereth Anna Strøm f. 1850 d. Hoel 1885 i Amerika
 8. Elen Marie Strøm f. 1853 d. Slotte 1877

Kirsten Estensdatter Ryen ble gift for annen gang i 1805 med John Avlesen Lillesteien, Alvdal f. 1777 d. 1825. De hadde barna:

1. Peder Johnsen f. 1806 d. 1851 g.m. Thrude Hogstad f. 1807 d. 1878
2. Marit f. 1810 d. 1852 g.m. Christian Paulsen f. 1809 d. 1868

Livet i Narjordet

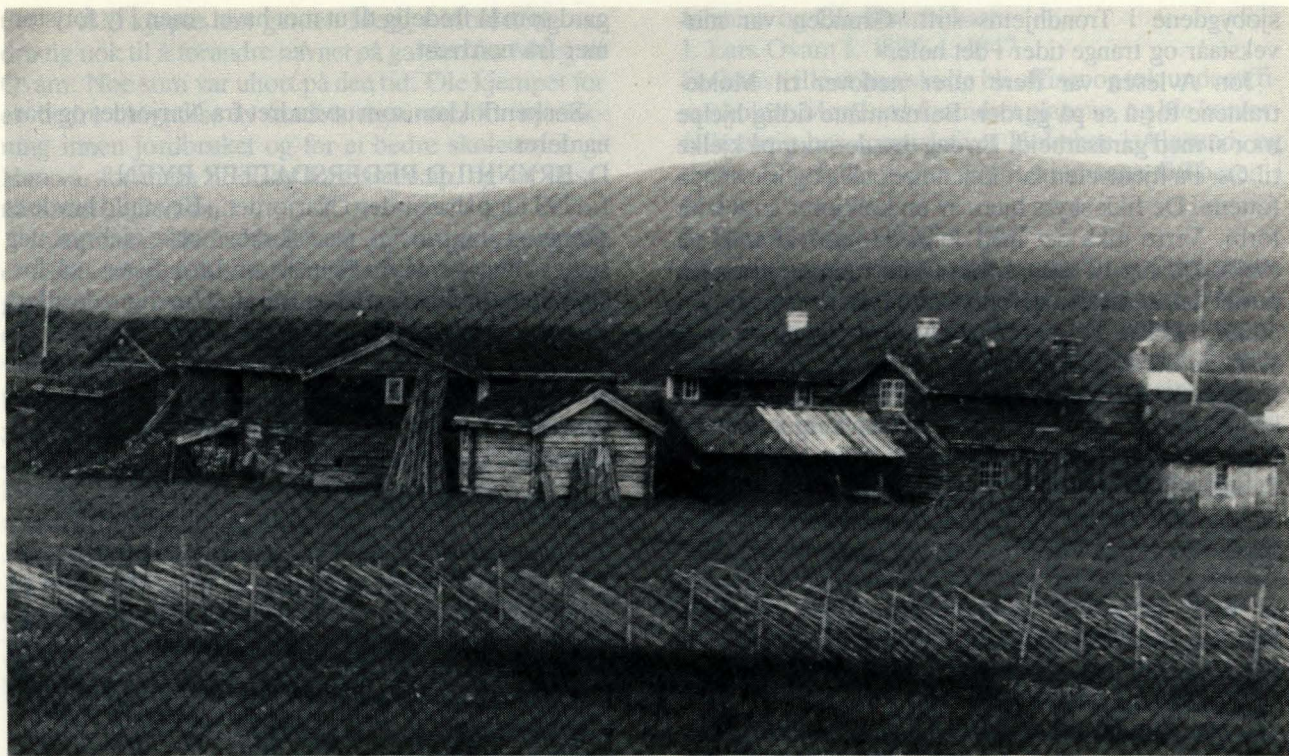
Peder Johnsen Ryen f. 1757 d. 1802 var nesteldste sønn på garden Ryen i Narjordet, Os i Østerdalen. Til daglig ble den kalt Jopålsagarden etter Peders oldefar Jon Povelsen Ryen. Denne fjellbygda som ligger 700 m.o.h. fikk fast bosetting i 1660-åra. Fire gardbrukere/kølbrennere slo seg ned for å hogge tømmer og brenne køl. Skogen var Røros kobberverks energikilde, og datidens «olje» måtte forvaltes av folk som var kyndig i kølbrenning med store «industrimiler».

Peder Johnsen ble i 1784 gift med Kirsten Estensdatter Os (Nysen) f. 1766 av foreldrene Esten Ingulfsen Os og Brynhild Olsdatter.

Peder drev mye med kølbrenning i starten. og tjente gode penger på det, dessuten fikk han 463 Rd i arv etter foreldrene. De bodde i Jopålsagarden i 9 år etter at de ble gift. I 1795 kjøpte de nabogarden Bekken for

698 Rd, og flyttet dit. Peder fikk fradelt en del av Jopålsagarden. Mens han bodde på Bekken, bygde han opp husene på sin nye eiendom Ryen Vestre, og flyttet dit i 1802. Peder Johnsen var en driftig kar. Hans aktivitet inkluderte også et gardkjøp i Øversjødalen, hvor han kjøpte Sørgård.

Peder og Kirstens fire første barn ble født mens de bodde i Jopålsagarden. Anne f.1785 ble døpt heime av far sin. Hun døde noen måneder gammel. Anne f. 1787 døde som 20 åring mens familien bodde på Ryen Vestre, John f.1791 døde bare 3 år gammel, og Brynhild f.1793. Familien flyttet til Bekken i 1795, og der ble de 3 siste barna født; Johanna i 1797, John i 1799 og Esten i 1801. De gledet seg til å flytte inn i nye hus på den nyoppbygde garden. Gleden skulle bli kortvarig. I des. 1802 fikk Peder tyfus. Sønnen Esten har fortalt, at Peder under sykdomstida i «villelse» ville stå opp og

Ryen vestre, tatt i 1930-årene. Vinterstua som familien flyttet inn i da gården sto ferdig i 1802, kan en se til høyre på bildet. Det er senere bygd på en 2. etasje, som er noe smalere enn 1. etasje. Repro: forf.

kjøre til skogs for å hente ned veden til jul. «Du er syk nå Per, og du må ligge», sa kona til han. «Ta inn klærne mine, sier jeg», sa Peder. Og da han var «en mand, som ikke taalte modsigelse» så måtte de føye han. Han sto opp, slaktet en kalv til jul, og kjørte med en okse til skogen. Han mistet selepinnen, og brukte fingeren istedet. Da han kom hjem, måtte de hente en av naboe-ene for å få han i seng. Hendene var skadd og stivfros-
ne. Etter dette mistet Peder bevisstheten, og døde like før jul 1802, kun 45 år gammel. Han ble gravlagt 2. jule-
ledag. Jon Utheim skriver at Peder «var en sjelden dyktig og vindskibelig mand».

Et vanskelig ti-år

Kirsten var nå alene med barna; Anne 15 år, Brynhild 9 år, Johanna 5 år, John 3 år og Esten 1 år. Hun hadde drenger til å hjelpe seg med drifta av garden.

Den haugianske vekkelsen kom til Narjordet ca 1803. Kirsten ble med i denne vekkelsen, som hadde sitt kraftsentrum i Holden, og hvor Sara Ousten fra Vingelen var den ledende i Nord-Østerdalen. I den Haugianske vennekretsen traff hun Jon Avlesen f. 1777 på Lillesteien, Alvdal. De ble gift i 1805. Utheim skriver i sin bok; «Paa denne tid var der flere i nordre Østerdalen, som flyttede ud, dels til Nordland, dels til

sjøbygdene i Trondhjems stift. Grunden var misvekstaår og trange tider i det hele.»

Jon Avlesen var flere turer nedover til Molde-traktene for å se på gardar. Barna måtte tidlig hjelpe mor si med gardsarbeid. En dag dro de smør på kjelke til Os. På hjemveien falt Esten nedi elva og ble våt på føttene. De fikk skyss hjem av en kølkjører som kom forbi. Verre gikk det med John da han var med på møkk-kjøring til setervollen. Den rampete drengen puffet han av lasset, og John måtte springe etter sleden et langt stykke i vassørpa på elveisen. Han turte ikke si til sin usedvanlig strenge mor, at han var iskald på føttene, og ble gående med kalde føtter til han skulle legge seg. John ble alvorlig sjuk, men berget livet såvidt. Han fikk varig astma og stadig hoste etter dette. Tuberkolosen kom på nytt inn i familien i 1807, da dattera Anne døde 20 år gammel. Kirsten og hennes nye mann fikk barna Peder f. 1806 og Marit f. 1810.

Flytting fra Narjordet

I flere år var Jon Avlesen på utkikk etter gardar ved kysten. I 1809 reiste han til Eresfjordbotn, hvor han fikk kjøpt gardar, og våren 1810 reiste resten av familien fra Narjordet. De solgte Ryen Vestre til Peder Arnesen Nygard for 800 Rd, Bekken til Peder Solandsen Østgard for 700 Rd og Sørgard i Øversjødalen til Knut Knutsen Narjord for 570 Rd. I tillegg solgte de en gard på Alvdal som Jon Avlesen eide. Derfor var de «stinn» av penger under ferden nordvestover til kysten.

De kjøpte 5 gardar ved Eresfjorden i Nesset prestegjeld. Det var 3 Stenvik-gardar, Nøste gard og Breivikstrand. Oppholdet på Stenvik ble kort. Året etter solgte de alle disse gardene, og kjøpte storgarden Torvik i Tingvold for 2200 Rd. Garden rommet skysstasjon og gjestgiveri. Det var et livlig sted, som nok ikke passet for en haugianer. Kirsten fortalte at hun mange ganger lengtet tilbake til Os da hun var på Torvik. De holdt ut i ti år. I 1821 byttet de garden Torvik mot Utheim på Averøya nord for Molde. Dette var en stor, fin

gard som lå fredelig til ut mot havet, men i ly for stormer fra nordvest.

Søskenflokket som utvandret fra Narjordet og barna deres .

D. BRYNHILD PEDERSDATTER RYEN

f. 1793 i Jopålsagarden i Narjordet. «Brynhild hadde et skarpt og gløgt ansigt, med sterke, mørke øiebryn. Jeg syntes, hun i ansigtet lignede sin bror Esten, så forskjellig de end var i sind og væsen. Hun lignede ellers sin mor bade i sind og i udseende», skriver John Utheim. Brynhild var gift med Morten Sylte fra Vestnes. Han bygde opp et snekkerverksted i Molde, men drev også med kyr, og forpaktet en del av Molde gard. Brynhild og Morten Syltes barn:

1. Ole Martin Sylte f. 1822 gikk i snekkerlære i Kristiania, og overtok farens snekkerverksted i Molde, samtidig som han bygde opp igjen en pen, liten gard på foreldrenes tomt. Ole gikk forlovet i 20 år før han giftet seg med Sanna Elisabeth Hanan f. 1822.

2. Petrine Kirstine Sylte f. 1824 d. 1847, 23 år gammel.

E. JOHANNA PEDERSDATTER RYEN

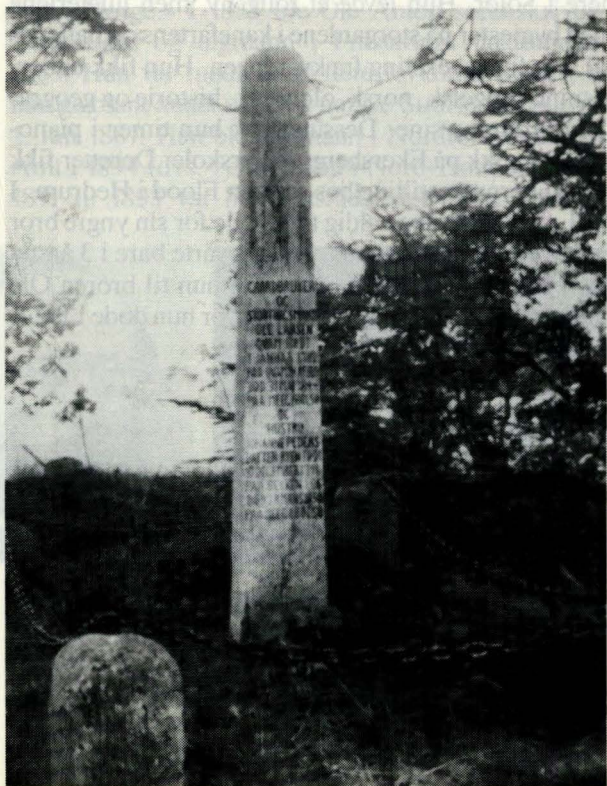
f. 1797 på Bekken i Narjordet, d. 1850 på Meeg gard i Molde. g.m. fedriver og gardbruker Ole Larsen Qvam fra Hafslø i Sogn, f. 1782 d. 1844 på Meeg.

Johanna var allerede som barn ei svært flink jente, og hadde de beste karakterer fra skolen i Narjordet. John Utheim omtaler også henne som ei usedvanlig dyktig og forstandig kvinne. Hun hadde et lett og vennlig sinn, og et ramsvart hår. Spesielt Johanna og Esten hadde usedvanlig fin sangstemme.

Ole Qvam var en slektsbevisst og særpreget person, med egne refleksjoner over samtidens problemstillinger. Han var opptatt av frihet, likhet og brorskap, og av kravet om bedre opplysning og mer kunnskap for den jevne mann. Han var også i opposisjon mot aristokra-

tiet. I 1812 kjøpte han garden Meeg i Molde, og var dristig nok til å forandre navnet på garden fra Meeg til Qvam. Noe som var uhørt på den tid. Ole kjempet for en bedre utnyttelse av landets ressurser, for nytenkning innen jordbruket og for ei bedre skoleordning. Han var formann i Bolsøy formannskap, og var dessuten stortingsmann.

Johanna og Ole hadde 8 barn som utmerket seg ved et usedvanlig godt samhold. Flere av barna var omgangsvenner med Bjørnstjerne Bjørnson, og familien er forbilder i hans bøker. I boka «Paa Guds Veje» skriver Bjørnson bl.a. fra Qvam (Store Tuft) slik den var på Bjørnsons tid, hvor det heter: «Til venstre i midtgangen ligger det store bondekjøkkenet hvor moren, Johanna Qvam, steller og stuller, rolig og sindig med kopper og kar, i omsorg for guttene». Etter et liv i arbeid, døde Johanna 28.mars 1850 i tyfus. Både Johanna og Ole Qvam er gravlagt på Bolsøya sør for Molde.

Johanna og Ole Qvams barn:

1. Lars Ovam f. 1820 d. 1847

Far hans ville at han skulle bli offiser og tok underoffiserskolen. Men Lars forandret planene, og ble kontorfullmektig hos sorenskriver Holmboe i Ålesund, og senere hos fylkesmann (tidl. amtmann) G.Thesen i Molde.

2. Peter Qvam f. 1822 d. 1907

Etter skolegang i Molde tok han artium i Christiania. 25 år gammel startet han på juridisk studium. Men så ble det uår for jordbruket i 1847, 48 og 49, med depresjon og krise som følge. Lønningene gikk ned, formua tilbake og gjelda økte. Peter måtte bryte av sine studier for å reise heim til Molde. Om det var et tap for jussen, vet en ikke, men senere fikk han ord på seg være en gudbenådet pedagog. Han tok danseundervisning hos Madame B. Jalles i Molde. Peter opptråtte i sangkvartetter. Hans sangstemme hadde en uvanlig spennvidde, «fra den dypeste bass til den lyseste tenor», ble det sagt. Fra 1853 var han lærer ved Holths Latin- og Realskole, men i 1857 startet han Qvams skole i Oslo. Hans skole hadde bl.a. middelskolekurs for damer, og uteksaminerte de første damene i Norge med middelskoleeksamen. Hans mål var å gjøre undervisningen så rimelig som mulig. Alle med evner skulle få anledning til videre skolegang. Han brukte sin egen skole for å vise at det var mulig å føre barn fra 7.klasse i Almueskolen frem til middelskoleeksamen etter 2-3 år ved hans skole. Han laget en plan hvor alle skulle få undervisning i en felles offentlig skole, og fikk starte forsøk med det i 1884. I «Skolebladet» nr.4 1903 ble dette forsøket omtalt som «Den første høiere fælles-

Ole og Johanne's gravsted på Bolsøya ved Molde. På gravstenen står det: «Gaardbruker og stortingsmann Ole Larsen Qvam, født 1. januar 1782 paa Qvam i Hafslø. Død 31. mai 1844 paa Meeg i Bolsø og Hustru Johanne Pedersdatter Ryen født 10. december 1796 paa Bekken i Os. Død 28. mars 1850 på Meeg i Bolsø. Foto: forf.

skole for gutter og piker her i landet». Det står videre at «denne skole har vært forbilledet for skoleloven av 1896.»

Bjørnstjerne Bjørnson, som forøvrig tilhørte Peters omgangskrets, sa på hans 80-årsdag, at «studentene skylder Qvam meget. Ham kunde de takke for at de ikke represænterede en enkel Klasse, men det hele Folk.» Som 80-åring underviste Peter fremdeles 30 timer i uka, administrerte 600 barn, underviste og førte sine avgangsklasser opp til eksamen.

Peter døde i 1907, og ble gravlagt på Vår Frelsers Gravlund i Oslo, hvor det av takknemlige elever er reist ei byste av ham.

3. Peder Olaus Qvam f. 1824 d. 1845

Etter at Peder Olaus og hans eldre bror Peter var ferdig med middelskolen i Molde, dro de sammen til Christiania universitet. De fikk hver sin hest av foreldrene, ble utrustet med niste, og red til hovedstaden. Der solgte de hestene, og pengene skulle rekke til mat, opphold, studier og eksamensgebyr. Ridesalene og saltaskene sendte de tilbake til Molde med skip, mens planen var at de sjøl skulle ga hjem igjen. Året etter var Peder Olaus huslærer hos sognepresten i Ål i Hallingdal, og senere på Stende gard i Nord-Aurdal.

Det første nordiske studentermøte ble holdt i København sommeren 1845. Peter og Peder Olaus reiste dit. Der ble Peder Olaus sjuk og døde av blindtarmbetennelse etter en måneds sjukehusopphold i København. Det ble stilt feil diagnose. Han ble behandlet med kvikksølvsalve smurt på magen for nervefeber. Peder Olaus død var et fryktelig slag for familien, og ikke minst for Peter som måtte forlate sin bror i København fordi han ikke hadde penger til å være der under brorens sjukehusopphold.

4. Mathias Qvam f. 1827 d. 1832, 4 år gammel.

5. Magdalena Kristine Qvam f. 1829 d. 1904 i København.

I 1830-åra var det utenkelig at ei pike fikk gå på ei «lærd skole». Pikenes plass var i hjemmet. At de også burde kunne utdannes til å forsørge seg selv utenfor hjemmet, var en tanke som ikke eksisterte. Men litt ekstra «dannelse» var ikke av veien. Så litt undervisning i språk, litteratur og musikk fikk hun på Jomfru Catharina Deinbolls «Pige-Institut» i Molde. Magdalena tok poster som husjomfru, i tillegg til at hun sydde for folk. Senere reiste hun til Danmark hvor hun holdt pensjonat for tilreisende nordmenn.

6. Anna Johanna Qvam f. 1830 på Meeg d. 1924 på Gjevran gard i Steinkjer.

Anna levde ugift hele sitt liv. Hun var en typisk representant for de «snille» tantene som levde rundt om i Norge. De var til storhjelp og hygge for slektninger. De led ingen nød, men var aldri fri og selvstendig. Hun var ei tid hos Colbiørnsen i Nord-Aurdal, og senere i Solør. Hun levde et rolig liv, men juleferiene med bygjester på storgardene i kanefartens og ballenes tid, var fin avveksling fra kvardagen. Hun fikk undervisning i engelsk, norsk, oldnorsk, historie og geografi av brødrene sine. Dessuten tok hun timer i pianospill, og gikk på Ekersbergs malerskole. Deretter fikk hun guvernantestilling hos presten Flood i Hedrum. I 1871 gledet hun seg veldig til å stille for sin yngre bror Peder Vogelius i Namsos. Gleden varte bare i 3 år, da broren døde i 1874. Til slutt kom hun til broren Ole Anton på Gjevran ved Steinkjer, hvor hun døde i 1924, 93 år gammel.

7. Ole Anton Qvam f. 1834 d. 1904

Ole Anton ble i 1851 tatt ut av skolen i Molde, og fikk privat undervisning av sin bror Peter. Han fulgte med til Christiania, tok artium med Laud i 1853. Han tok sin 2den eksamen i 1856, og juridikum i 1862, begge deler med Laud. Etter sin eksamen var han så sliten av den hektiske lesinga på minimal tid, samtidig som

han var lærer ved sin brors skole, at han unte seg en liten fottur som ferie. Kari Qvam Hvalby forteller at han tok skreppa på nakken og la i vei om Drammen, Kongsberg, Telemark, via Voss og Bergen til Ålesund og Molde. Deretter dro han gjennom Surnadal, via Trondheim til Steinkjer og By bruk.

Ole Anton var dommerfullmektig i Stjørdal og Verdalen, og overretts sakfører fra 1863, samtidig som han kjøpte Gjævrans gard ved Steinkjer. Fra 1867 var han høyesterettsadvokat, og drev sin advokatvirksomhet ved siden av driften av Byabruket og Gjævrans gard. I årene 1865 til 1885 var han på Stortinget. De mange og lange reisene tok på i lengden, og var en stor belastning for familien. Reisa fra Steinkjer til Christiania tok 4 døgn. Noe raskere gikk det etter 1877 da Rørosbanen ble ferdig. I mange år var han borte fra januar til ut i juni. Sesjonene ble stadig lengre.

John Utheim skriver at «Ole Anton Qvam fortrinnsvis har fortienesten af, at folke domstole i 1887 ble innført i Norge.» I 1885 ble Ole Anton sorenskriver i Gauldalen, og lagmann i Frostatings lagdømme i 1889. Han var medlem av flere lovkommissjoner, og han ga blant annet ut «Den norske Straffeproseslov af 1. juli 1887. Han ble amtmann i Nordre Trondhiems Amt i 1894 (dvs. fylkesmann i Nord-Trøndelag). Fra 1891 til 1893 var han statsråd i det første Steenske

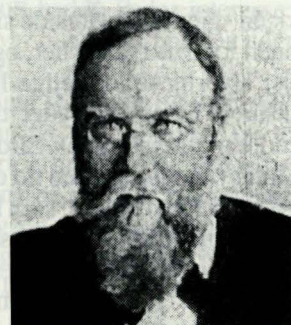
Ministerium, justisminister fra 1898, og sjef for vårt nyopprettede Landbruksdepartement i 1900. I perioden 1902-03 var Ole Anton Qvam statsminister for Norge og Sverige, med sete i Stockholm.

Ole Anton kjempet for frigjøringa av Norge. Frigjøringsdagen fikk han ikke oppleve, for han døde brått av en blodsjukdom i juli 1904. En svensk historiker sa det imidlertid slik til meg i 1982; «han jobbat sei ihel».

Hans kone Fredrikke Marie Gram f. 1843 stiftet «De norske Kvinners Sanitetsforening».

7. Peter Vogelius Deinboll Qvam f. 1837 d. 1874 i Namsos

Peter ble tidlig foreldreløs, og hans søsken tok hand om han. Magdalena stelte for han mens han gikk på Molde Middel- og Realskole. Hans brødre betegnet Peter Vogelius som den mest begavede i søskenflokket. Han tok artium i 1854, 16 1/2 år gammel, med Laud i hovedkarakter. Peter Vogelius var huslærer hos C. Ankers familie i Nittedal, senere i Skjeberg, Toten, Seljord og i Hjartdal. Høsten 1858 var han lærer ved sin brors skole i Christiania, tok «Examen philosophicum» i 1865. I 1870 ble han beskikket av formannskapet i Namsos, som bestyrer av Borger- og almueskolen der.

Søskenflokket på Meeg: Peter, Magdalena, Anna, Ole Anton, Peter Vogelius. Repro: forf.

«Jeg er træt, skulde gerne have en sektretær. Jeg er ikke syk, men heller ikke frisk», skrev Peter Vogelius ei uke før han døde i 1874, 47 år gammel.

Felles for denne søskenflokket var at de hadde arvet morens vakre sangstemme. De sang i kvartetter og i Det filharmoniske kor. De komponerte, og diskuterte sine egne og andres komposisjoner pr. brev. Jentene spilte gitar, og guttene kornett og basun. Alle forsto verdien av boklige kunnskaper, som ikke kun skulle forbeholdes embetsverkets barn. Blant de 7 som kom fra bondestanden til Moldeskolen i tiden 1833 til 1849, var 5 fra Qvam. Jentene til Ole Anton Qvam var blant landets første kvinnelige studenter.

JOHN PEDERSEN RYEN f. på Bekken 1799 d. på Utheim.

John var stutt av vekst, hadde et markert ansikt med svart hår og lange bustete øyebryn. Mens familien var på Tingvoll, var John fra 12 til 22 år, altså i ungdomsalderen. Like etter konfirmasjonen i 1815 gikk han i skredderlære hos en dansk soldat. Allerede da hadde John svak helse, og anså seg ikke sterk nok til gardsdrift. John var en vilter ungdom, en «gælning», sa bror hans en gang. Til foreldrenes store fortvilelse hadde han vært med på adskillig av ungdommens lystige liv. Han gikk imidlertid over til Haugianismen i 1820-årene. Det foregikk en «gjennombribende sindets forandring», som sønnen John uttrykker det, og resten av livet levde han «det alvorligste kristelige liv med et særdeles mørkt tilsnit». Familien flyttet til Utheim 1821. John var garddreng, men overtok garden da stefaren døde i 1825. John var også før den tid et par ganger i Narjordet for å se på Ryen Vestre, som han hadde odelsretten til. Ifølge broren hadde John så smått tenkt på å flytte til Narjordet igjen. Det ble det imidlertid ikke noe av. I 1830 kjøpte John Skoviken som var nabogarden til Utheim, dermed hadde han to gardar. John giftet seg i 1825 med Ingeborg Ytre-Stenløs f. 1795, og bosatte seg på Utheim. Ingeborg døde alle-

rede 1832, og ekteskapet var barnløst. John giftet seg annen gang i 1836 med Kari Hokstad fra Tyllaldalen. De hadde 6 barn, og drev garden Utheim hele sitt liv. Slektet bor på garden enna. Utheim ble sentrum for lekpredikantenes virksomhet. John var konservativ i kirkelige spørsmål, men var i opposisjon mot embetsstanden, mot deres skikker og sjølstendige og autoritære vesen. Han var ordknapp, men folk i bygda hadde så stor respekt av han, at de vek til side og bukket når han gikk forbi. Blant haugianerne var John drivkrafta bak en skriftlig protest til stortinget, mot forandringa av trosbekjennelsen. Professor H. Koht skriver at «Dette Andragende fortjener en Plads i det norske folks historie, fordi det viselig er den første religiøse fellehenvendelse, som er udgaaet fra en norsk menighed.» Dette skjedde 2 år etter opphevelsen av konventikkelplakaten. Nå begynte arbeidet for å utnytte den nyvunne friheten for haugianerne.

Trass svak helse var John iherdig opptatt med gardsarbeid. Steinbryting og grøftegraving likte han. Alle fristundene fylte han ut med trearbeid. Mellom anna laget han bøtter, daller, grev, river, ringer og trettallerkner. I spikkhyllen var det alltid fint tilhugne tyristikker. Han var nøktern i sine vaner, og livet var regelmessig. Om sommeren var han oppe før de andre, kokte og drakk kaffe, og vekte de andre kl. 5. Det gikk med mye skråtobakk. Før han spiste non, gikk han som regel inn i nystua og tok seg en dram og litt tran. Han røkte ofte på sengen om kvelden. Alt dette gjorde han fordi det stimulerte han litt i kampen mot astmaplagen. Ei tid var John formannskapetets formann, men det var garden han interesserte seg for. Sjøl om han var ualminnelig utholdende i tungt kroppslig arbeid, der hvert minutt skulle utnyttes, holdt ikke helsa lenger enn til 1858. 59 år gammel etterlot han seg den største garden i soknet, verdsatt til 3226 Spd. Yngstegutten Martinus var da bare 7 år. Det som tyngtet John mest, var å forlate sine unge barn. Mot slutten sa han til kona Kari: «Jeg har hatt det svært strengt, det blir vel bedre for dem som kommer etter.

Jeg har ikke mere å leve for, men det er tungt å forlate alle disse små barna, det blir vel en råd for dem og. De er nå sapåss, at de går unna føta dine, alle sammen.»

John og Kari Utheims barn:

1. Ingeborg Utheim f. 1837 d. 1874.

Ingeborg var rask, ferm, livlig og energisk. Hun viste mye av sin fars viljekraft. Livsutfoldelsen rundt Utheim ble for trang for Ingeborg. Hun hadde sine beste ungdomsår i perioden 1852-62. Det var da små utviklingsmuligheter. Ingen høyere skole, inger kurs, møter, sammenkomster eller foredrag. I beste fall kunne hun komme til en by for å lære skreddersøm, og den muligheten grep hun. John Utheim peker på at hvis Ingeborg hadde vært 15 år yngre, ville mulighetene vært en helt annen, midt oppe i folkehøgskolekulturens mest glimrende periode med rikelig anledning til

Ingeborg Utheim. Repro: forf.

utvikling. Ingeborg hadde særdeles gode evner, men fikk ikke anledning til å utvikle dem. Hun var bestemt og hadde vanskelig for å vike fra sine meninger og uttalelser, og det hun oppfattet som rett og sant. Det var vanskelig for henne å innse at hun hadde tatt feil.

Ingeborg besøkte Narjordet i 1859. Hun ble haugianer i 1857, og tjente hos haugianske venner i Meråker og Trondheim. I 1869 ble hun gift med søskenbarnet John Johnsen som var verkbestyrer i Meråker f. 1839 i Alvdal. Ingeborgs bror Bersven har fortalt «hvilket godt og kjærlig forhold det var mellom Ingeborg og hennes mann. Ingeborg var blitt så ganske annerledes mer bløt og kjærlig enn før.» Giftemalet ble kortvarig, ikke fullt 5 år. 17. mai 1874 fikk hun en sønn. Halvannen uke senere ble hun angrepet av meslinger, fikk barsel feber og døde av det etter et smertefullt sykeleie. Hennes nyfødte sønn ble døpt ved siden av sin mors bære, i Askvoll kjerke den 22. juni 1874. Dattera Thru- de var den første kvinne i Norge som ble utdannet til lege. Hun tok sin 1. avdeling av medisinsk eksamen i 1897.

2. Peder Utheim f. 1839 d. 1840, 9 mnd. gammel.

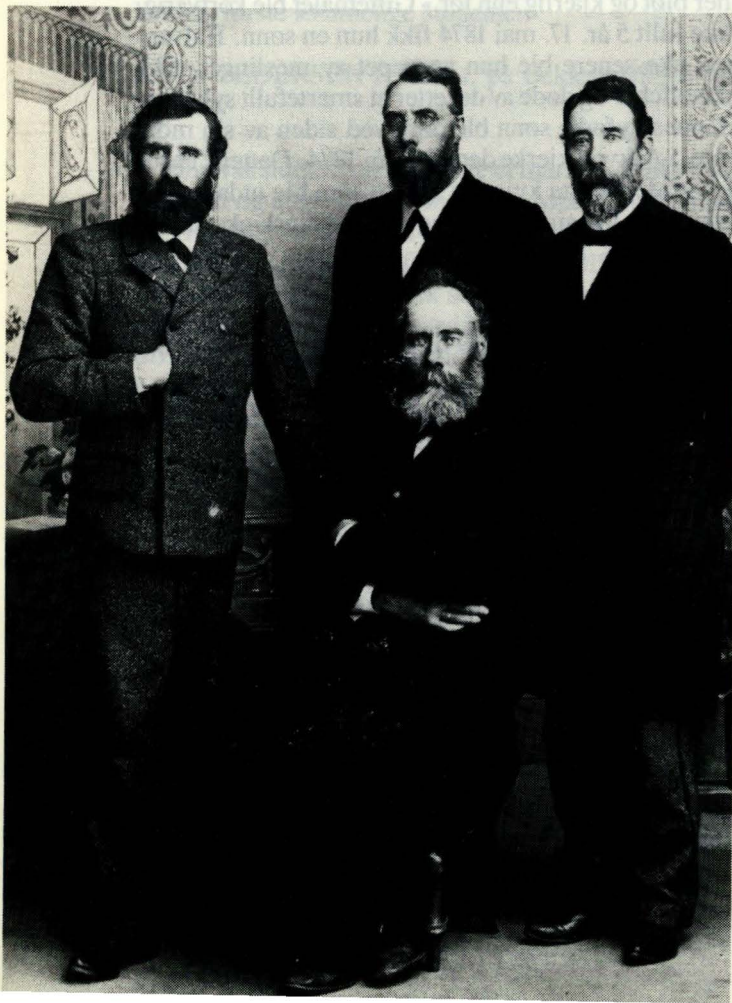
3. Peder Utheim f. 1841, g.m. Beret Nyland f. 1844

Som gutt hadde Peder interesse av å stelle i fjøset, noe som var pikearbeid på den tiden, slik var han forut for sin tid. Å gjete kyrne var hans store hobby. Han strikket sine strømper og luer. Allerede som 17-åring mistet han far sin, og måtte overta gardsdrifta. Formelt overtok han i 1866. Peder bygde om og fornyet alle husene på garden. Han var en økonomisk, sparsommelig og arbeidssom mann, en «fortrinlig jordbruker og jordbrugsforretningsmand», skriver John Utheim. I 1888 ga han 1000 kr i et legat «hvis renter anvendes som bidrag til videregaaende opplysning for unge mennesker i Kornstad». På sølvbryllupsdagen ga han 800 kr til et legat «til oppdragelse af fattige børn.»

I flere år var Peder viseordfører, og i 2 perioder stortingsmann, hvor han i begge periodene satt i jernbanekomiteen. Peder var av og til plaget av sjukdom. Legen kalte det et særsyn at Peder overlevde 5 angrep av nervefeber.

4. Bergsvein Utheim f. 1844

Som liten var han ofte syk. Sjøl om han var en spinkelel mann, var han alltid energisk, arbeidsom og driftig, den typen som aldri ville spare seg. Etter to års

landbruksutdannelse, startet han som kvegrøkker. Året etter startet han som handelsbetjent på Veblungnes, hvor han 5 år senere startet egen forretning. Bergsvein var formann i skolestyret og medlem av Grytten formannskap. Han ble i 1874 gift med Annette Tomberg f. 1847.

5. John Utheim f. 1847 g.m. Othilde Hermanda Augusta Rave f. 1858.

John skriver om seg sjøl, at han i sine yngste år var en skrikerhals, vill og uregjerlig, heftig og ofte ulydig og vanskelig å styre. Da jeg var på Utheim i 1981 omtalte folk han som et geni. En søndag han kom hjem fra gudstieneste, hadde han gått bort til kuflokken, stilt seg på en stein og holdt prestens preken om igjen ordrett sa de. John var en «lesehest». Hans ordtak var: «aldri være ledig, men helst have at bestille med mine skolesaker.» Som liten leste han bibelen fra perm til perm, hadde mani for å rubrikere og føre regnskap over alt mulig. Han førte dagbok fra han var 13 år. Etter konfirmasjonen var han lærer i 2 år, fikk friplass på Qvams latinskole. Han tok studenteksamen i 1868, og anneneksamen året etter, studerte filologi og teologi, var privatinformator i Christiania, senere lærer ved «Kristiania katedralskole.» Fra 1878-1902 var han lærer ved sjøkrigsskolen i Horten. Ei tid var han byens ordfører. I perioden 1891-94 var han stortingsmann fra Vestfold. I 1902 ble han utnemnt til amtmann i Nordre Bergenhus, med andre ord fylkesmann i Sogn og fjordane. John Utheim ga ut mange bøker, bl.a. «Oldtidens historie», og «Verdenshistorie for folkeskolen». Ikke minst gjorde han et stort slekthistorisk arbeid. Under dette arbeidet besøkte han flere ganger sine slektninger i Narjordet og Os.

John Utheim døde i Leikanger i Sogn i 1918, men ble gravlagt på «Vår Frelzers Gravlund» i Oslo.

Barneflokket på Utheim. Foran Peder, bak f. h. Bergsvein, John og Martinus. Ingeborg var død. Repro: forf.

6. Martinus Utheim, senere Lø. f. 1851 g.m. Gudlaug Arnfinnsdatter Sagbakken f. 1862

Martinus fikk det meste av undervisninga av sin nesten 5 år eldre bror John. Etter Bruuns folkehøgskole var han i 1870 i Christiania og leste tysk hos John. Etter landbruksskole og meieristudier var han i Gausdal, før han våren 1876 ble bestyrer på fylkesmann Ole Anton Qvams gard Gjevran ved Steinkjer. Ole Anton var Martinus' søskenbarn. Fra 1886 forpaktet Martinus Gjevran, til han i 1896 kjøpte Lø gard sør for Steinkjer.

Martinus var i kontakt med folkehøgskolebevegelsens folk. Han var en fremragende og sympatisk taler. Flere av talene ble trykt i Steinkjeravisene. Også hans dikt står som perler i sin sjanger. Han hadde utpreget offentlige og politiske interesser, og var ordfører i Egge herred.

ESTEN PEDERSEN RYEN f. 1801 pa Bekken i Narjordet

Esten voks opp på Ryen Vestre, og var 9 år da han flyttet fra Narjordet. Esten holdt kontakten med slektningene, og 3 ganger besøkte han barndomsheimen. 20 år gammel kom han til Utheim, og tjente der fra 1821-1830. Han begynte som lærer og kirkesanger i nabosognet Bremsnes. I 1840 kjøpte han garden Bjørshol, hvor han i 1847 bygde eget skolehus. Han måtte også besørge renhold, lys og brensel for ei lita betaling. Skola hadde 2 avdelinger, med 24 ukers skole i året. Ei slik skoleordning, hvor Esten tok inn mange nye fag, var da enestående på di kanter. Esten hadde et svært godt ry i prestegjeldet, og barn med gode evner, der foreldrene ville skaffe dem den beste utdanning, ble sendt på hans skole. I 52 år var Esten lærer og kirkesanger i Kvernes. Hjemmefra til kjerka var det 1 mil. Denne veien gikk han fram og tilbake til fots annenhver søndag – «om det var snekave eller øsregn, holke eller alendyb sne, frem kom han alltid, hvordan

det end saa ud» skriver Jon Utheim i «Folkevennen» fra 1884. I kommunal tjeneste var Esten forlikskommissær i 15 år, valgmann i 20 år og ordfører i 4 år, dessuten kjerkeverge ved Bremsnes kjerke. For sin samfunnsinnsats fikk han Borgerdadsmedaljen i 1881.

Esten var haugianer, men det var lite haugiansk over hans lyse, og til enhver tid muntre og kvikke sinn og væremåte. Han hadde ungdommens frihet og bevegelighet, og lysten til å være i virksomhet fulgte han bestandig. Han var aldri ledig, men alltid på farta, og alt fikk han tid til. Middagskvila, og 2 timer etter at de andre hadde gått til ro, brukte han til lesning. Esten gjorde ikke forskjell på folk. Han tok i sitt hus fattigfolks barn, ga dem mat og klær, lærte dem å lese, likeså vernet han dem som led urett. Esten skjente ikke på elevene, men ga dem noe av sitt eget edle og varme hjertelag, og hadde medfølelse for de undertrykte og ulykkelige.

Esten Pedersen Ryen. Repro: forf.

Når det var syke eller trengende i nærheten, var Esten alltid den første til å hjelpe og pleie dem. I 1854 var det «et af disse stakkars Troll, der havde faa eller ingen menneskers sympati, men hvis omgang folk helst skydde», som ble liggende i langvarig sjukdom, forlatt og hjelpeløs. Under hennes sjukeleie var det Esten som pleide henne to ganger om dagen, om morgenen før han gikk på skola, og om kvelden når han var ferdig på jobb. Esten løftet henne opp av sengen, vasket henne, ga henne mat som han hadde med seg, og trøstet henne så godt han kunne.

Esten var gift med Beret Malene Ytre-Stenløs f. 1807. De hadde 8 barn som arvet farens vakre sangstemme. De sang flerstemt, og «flerstemmig sang var ikke kjend derhjemme i Bygden. Man ved, hvorledes alt nyt griber med magt og inderlighed, saaledes ogsaa her. Sangjubelen, sammen med den lune og glade hygge, der ellers fandtes i Esten Strøm's hjem, gjorde det til et skjønhedens paradys for oss unge. Ja, der var sang og klang, liv og lyst, skjønnhed og ungdom på Bjørshol i de dage», skriver John Utheim.

Denne heimen, som spredte slik glede rundt seg, skulle møte motgang opp gjennom årene. Fire av barna døde i tuberkulose før Esten døde, og ei hadde reist til Amerika. John Utheim skriver om sitt siste besøk hos Esten: «Jeg havde kun for meg de to gamle, der sad ensomme igien. Minder om ungdomstidens sang strøg mig forbi, da jeg for sidste gang tok avskjed med gamle Esten Strøm og takkede ham for hvad godt og skjønt han havde skabt hos mig som hos saa mange andre.»

Esten og Berets barn.

Om ungdomsflokken på Bjørshol var en opplevelse å være sammen med, så rammet tragedien dem i deres beste alder. 7 av barna døde henholdsvis 10, 24, 26, 35, 36, 37 og 46 år gamle.

1. Ingeborg f. 1833 g.m. kirkesanger Iver Bae f. 1830. Hun var den eneste av søsknene som kom opp i voksen

alder. Iver Bae var lærer og kirkesanger i Bremnes.

2. Peder f. 1835 d. 10 år gammel i tuberkulose.

3. Kirstine f. 1837 d. 1884 i Kvernes, g.m. gardbruker Ole Lie f. 1831. Han var ei tid ordfører i Kvernes.

4. Ole f. 1840 d. 1866 i Kristiania. Ole tok lærerutdanning ved Klæbu seminar i 1858-60, og var lærer i Kvernes og ved Kristiansunds borgerskole. I 1863 reiste han til Kristiania for å studere, først på Gjertsens, og deretter på Qvams skole. I et år hadde han vært forberedelselærer ved Qvams skole, da han døde av tuberkulose høsten 1866.

5. John Martinus f. 1843 d. 1880 g.m. Maria Strand f. 1848. Han overtok hjemgarden. Han ble angrepet av en smertefull og uhelbredelig sjukdom, (spedalskhet) som også var årsaken til hans tidlige død. Hans etterkommere er i dag brukere på Bjørshol.

6. Mali Petrine f. 1846 d. 1881 g.m. gardbruker Johannes Hoset f. 1845.

7. Beret Anna f. 1850 d. 1885, gift i 1873 med gardbruker Isak Hoel f. 1844. Isak reiste i 1880 til La Crosse i Amerika, og Beret Anna reiste året etter. Der fikk de «store sorger, større end de syntes, de kunde bære» skriver hun i et brev til John Utheim. I løpet av noen få uker mistet de 3 av sine barn. Etter 4 år i Amerika døde hun selv av tuberkulose, i 1891 hennes eldste datter, og i 1895 hennes mann.

8. Elen Marie f. 1853 d. 1877 g.m. Ole Kristian Slotte f. 1846. Ole var notbas på en båt som drev sildefiske i stor målestokk. Ellen døde etter to års ekteskap.

Kirsten Estensdatter som flyttet fra Narjordet i 1810, hadde i sitt 2. ekteskap med John Avlesen 2 barn;

1. Peder, f. på Ryen Vestre i 1806 d. 1851, var skole-

lærer i Lilleelvdalen, og senere i Meråker, hvor han også var kjerkesanger.

2. Marit f. 1810 d. 1852. Hun var i mange år på Utheim, hvor hun var sin mors kjæreste barn, og senere hos familien Qvam. Hun ble i 1838 g.m. gårdbruker Christian Paulsen. Han reiste en del som lekpredikant.

Sluttord

Jeg reiste sommeren 1981 samme rute som Kirsten Estensdatter Ryen og barna fulgte i 1810. Med bil var det lettvent å komme både til Eresfjordbotn, Tingvoll, og Molde, samt Utheim og Bjørshol på Averøya. Jeg var også til Gjevran (Qvam) og Lø ved Steinkjer. Ved å se avstandene de tilbakela med hest, og delvis til fots og med båt, blir det dimensjoner over deres foretak-somhet. Det er også beundringsverdig hvilke spor denne søskenflokk og barna deres satte etter seg innen skole, lovverk og politikk.

Kilder:

Kari Qvam Hvalbye: «Familien Qvam på Kvam gard, ved Molde», en artikkel i «Romsdal sogelag, årsskrift 1980». (Se forøvrig en meget fyldig kildeoversikt der på s. 09-110).

John J. Utheim: «Stamtavler over familien Utheim og med den beslegtede familier, 1899.»

John J. Utheim: «John og Kari Utheim, deres liv og deres slegts historie, 1899.»

John J. Utheim: «Folkevennen, et tidsskrift udgivet av Selskabet for Folkeoplysningens Fremme, 1884». Aschehoug og Gyldendals Store Norske leksikon, bd. II s. 324.

H. G. Heggveits kirkehistorie: «Den Norske Kirke i det nittende århundre». Bd. 2 s. 402.

R. K. Sundnes: «Kvernes prestegjeld i gammel og ny tid». Bd. 3 s. 124-131, s. 115-119 og s. 54-69.

Dessuten brev fra Jakob Løvø og Jostein Bjørshol.